

Nəsillərə örnək olan həyat yolu

qadının ən gözəl xüsusiyyətlərini öz şəxsiyyətində təcəssüm etdirən əsl ziyalı idi. Görkəmli oftalmoloq-alimin dərin biliyi və mədəniyyəti, insanpərvərliyi, səmimiyyəti və təvəzökarlığı, Vətənə məhəbbəti və xeyirxahlığı onun şəxsiyyətini tərənüm edən gözəl insani keyfiyyətlər idi.

Zərifə xanımın daxili aləmi, vəzifə borcuna, xəstələrə və ətrafdakılara münasibəti 1983-cü ildə nəşr edilmiş "Həkimin əxlaqi tərbiyəsi, deontologiya, səhiyyə etikası və əxlaq məsələləri" əsərində özünü daha parlaq bürüzə verir. Qeyd etmək lazımdır ki, onun bu əsəri mahiyyət etibarilə daha geniş əhəmiyyət kəsb edir, tək səhiyyə aləmində deyil, həm də məişət və ailə əlaqələri də daxil olmaqla, bütövlükdə

Akademik Zərifə Əliyeva ölkənin ictimai həyatında da yaxından iştirak etmişdir. O, SSRİ Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini kimi dünya xalqlarını sülhə, əmin-amanlığa səsləyirdi. Oftalmoloqların qurultaylarının, konfranslarının, simpoziumlarının fəal iştirakçısı və bir sıra hallarda təşkilatçılarından biri olmuşdur. 1977-ci ildə onun təşəbbüsü ilə Bakıda ilk dəfə olaraq Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirilmişdir. Dünya şöhrətli alimlərin iştirak etdiyi bu mötəbər tədbir Azərbaycan elminin inkişafı naminə nüfuzlu elmi mərkəzlərlə birgə tədqiqatların aparılması, peşəkar kadrların hazırlanması üçün böyük imkanlar yaratmışdır.

Üçün həddindən artıq gərgin bir şəraitdə çalışmalı olurdu.

Xoşbəhtlikdən, bu cür ağır iş prosesində Heydər Əliyevin bir dayağı da ailəsindən aldığı mənəvi dəstək idi. Sonralar, 1995-ci ildə ulu öndər Zərifə Əliyevanın abidəsinin açılışı zamanı ömür-gün yoldaşının onun həyatında oynadığı rol haqqında belə demişdi: "Gənc yaşlarımdan mənim həyatım dövlət işi ilə bağlı olubdur. Mən bütün həyatımı buna sərf etmişəm və bu gün də bu yolda çalışıram. Bu yolda mənim həmişə səmərəli, müvəffəqiyyətlə çalışmağım, hesab edirəm ki, ailə vəziyyətimin çox böyük rolu olub. Zərifə xanım kimi həyat yoldaşım olduğuna və o, ailəmdə çox yüksək mənəvi mü-

Tanrının Azərbaycan xalqına, dünya tibb elminə bəxş etdiyi dünya şöhrətli alimlər sırasında akademik Zərifə xanım Əliyevanın xüsusi yeri var. Azərbaycan oftalmologiyaya məktəbini dünyaya tanıdan böyük alim, səfalı əlləri ilə gözlərə nur bəxş edən mahir həkim, dərin biliklərini tələbələrə və həmkarları ilə bölüşən bacarıqlı pedaqoq, maarifçi və vətənpərvər, eyni zamanda, fədakar ömür-gün yoldaşı, qayğıkeş ana, zəngin daxili aləmə malik şəxsiyyət, səmimi və xeyirxah insan Zərifə Əliyeva bütün həyatını, enerjisini və istedadını Azərbaycan xalqına təmənnsiz xidmətə həsr etmişdir. Onun həyatının hər səhifəsi mənəvi kamillik zirvəsinə aparan yolun ayrı-ayrı mərhələləridir.

Peşəkar və yorulmaz fəaliyyəti ilə insanlara daim nur bəxş edən oftalmoloq-alim

Zərifə xanımın dünyaya göz açdığı və böyüyüb boya-başa çatdığı ailə respublikada və onun hüduqlarından kənarında yaxşı tanınırdı. Atası Əziz Əliyev görkəmli dövlət xadimi, istedadlı alim olmaqla yanaşı, həm də bacarıqlı səhiyyə təşkilatçısı idi. Əlbəttə, zəngin biliklərə və yüksək mənəviyyətə malik olan bu nüfuzlu şəxsiyyətin nümunəsi övladları üçün bir həyat məktəbi idi. Qardaşları Tamerlan və Cəmil kimi, Zərifə xanımın da həkimlik peşəsini seçməsinə bu məqam mühüm rol oynamışdı.

1942-ci ildə Zərifə Əliyeva Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olaraq 5 il sonra institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirir. Oftalmoloq ixtisasına yiyələnmək arzusunda olduğuna görə sonra Moskvada Ümumittifaq Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda ixtisasatırma kursu keçir.

Zərifə xanım fəaliyyətinin bütün mərhələlərində öz yüksək bilik və bacarıqlarını xalqın sağlamlığına həsr edib, bu yolda fədakar xidmətlər göstərmişdir. 1950-ci illərdə Azərbaycanda da geniş yayılmış traxoma xəstəliyinin müalicə yollarının tapılması Zərifə xanım Əliyevanı düşündürür və o, bütün diqqətini və səylərini xəstəliklə mübarizəyə həsr edir. Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycanın traxoma ocağı aşkar edilən bütün rayonları qarış-qarış gəzərək, traxoma və digər göz xəstəliklərinin profilaktikasını, diaqnostikasını və müalicəsini haqqında əməli Tədbirlər Planını yüksək səmərə ilə həyata keçirir.

Ölkəmizdə traxoma əleyhinə işlədilən mövcud dərman preparatları ilə yanaşı, güclü antibiotik sayılan sintomisinindən istifadənin ilk təşəbbüscüsü də məhz Zərifə xanım Əliyeva olur. Traxomanın ləğvi yolunda yorulmaq bilmədən aparılan intensiv elmi araşdırmalar, əldə edilən dəyərli nəticələr Zərifə xanım Əliyevanın namizədlik dissertasiyasının ana xəttini təşkil edir, o, 1959-cu ildə "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinlə müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə edərək, tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alır.

Zərifə Əliyevanın zəngin elmi fəaliyyəti, tədqiqatları, Azərbaycan səhiyyəsinin inkişafına sanballı töhfələri

Akademik Zərifə Əliyevanın tədqiqatları, alim kimi qazandığı böyük uğurlar Azərbaycan tibb elminin tarixində xüsusi mərhələ təşkil edir. 1960-cı ildən 1967-ci ilədək Oftalmologiya İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində, 1967-ci ildən əmək fəaliyyətinin sonunadək Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda çalışan Zərifə xanım Əliyeva apardığı elmi tədqiqatların nəticələrini ümumiləşdirərək, 1977-ci ildə dünyanın ən nüfuzlu oftalmoloji mərkəzlərindən biri olan Moskva Elmi Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda doktorluq

dissertasiyasını uğurla müdafiə etmişdir. Elə həmin il Zərifə xanım Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun professoru, bir qədər sonra isə oftalmologiya kafedrasının müdiri seçilmişdir. 1981-ci ildə o, oftalmologiya sahəsində ən yüksək mükafata – SSRİ Elmlər Akademiyasının professor Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Qeyd edilməlidir ki, Zərifə xanım Əliyeva həmin ali mükafatı alan ilk qadın alim olmuşdur. 1983-cü ildə isə Zərifə xanım Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilir.

Bütün bunlar onun tibb elminə və praktikasına verdiyi töhfələrin nə qədər yüksək qiymətləndirildiyini bir daha ifadə edirdi. O, bir sıra orden və medallara layiq görülmüş, Azərbaycanın əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüşdür.

Zərifə Əliyeva dünya təcrübəsində birincilər sırasında peşə fəaliyyəti, xüsusən kimya və elektron sənayelərində peşə fəaliyyəti ilə bağlı göz xəstəliklərinin öyrənilməsi, profilaktikasını və müalicəsini, habelə oftalmologiyanın aktual problemlərinə dair tədqiqatlar aparmışdır. Bu gün mütəxəssislərin, bu sahədə fəaliyyət göstərən dəyərli alimlərin də qeyd etdiyi kimi, Zərifə xanım Əliyevanın elmi fəaliyyətinin əsas sahələrindən biri olan klinik diaqnostika istiqamətində apardığı tədqiqatlar və onların nəticələri əsasında həkimlər üçün yazılmış dərs vəsaiti və monoqrafiyalarda əks olunmuşdur. Bu əsərlər və araşdırmalar elmi ictimaiyyət və praktik həkimlər tərəfindən böyük rəğbətə qarşılanmışdır. O, Azərbaycanda lakrimologiyanın əsasını qoyan alim kimi qəbul edilir. Bütün bunlarla yanaşı, Zərifə xanım Əliyeva nadir sahə olan iridodiqnostika və iridoterapiya problemləri ilə ciddi məşğul olmuş, bu sahəyə dair iki monoqrafiya yazmışdır. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, dünya miqyasında iridodiqnostikaya aid kitabları ilk dəfə akademik Zərifə Əliyeva yazmışdır.

Beləliklə, əminliklə qeyd edə bilərik ki, Zərifə xanım Əliyevanın zəngin elmi fəaliyyəti, nüfuzlu tədqiqatları Azərbaycan səhiyyəsinin inkişafına sanballı töhfələr vermişdir. Onun elmi nəticələri geniş miqyasda tətbiq edilməklə yanaşı, respublikada səhiyyənin digər sahələrinin də inkişafına stimül vermişdir. Akademik Zərifə Əliyevanın zəngin elmi irsi Azərbaycan tibb elminin sərvətidir. Onun elmi təfəkkürünün məhsulu olan 150-yə yaxın elmi tədqiqat işi, 12 monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaiti, 1 ixtira və 12 səmərələşdirmə təklifi bu gün də aktuallığını qoruyub saxlayır.

Zərifə Əliyevanın çoxşaxəli fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindən birini pedaqogika sahəsi təşkil edib. Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun professoru, Oftalmologiya kafedrasının müdiri kimi, o, yüksək ixtisaslı səhiyyə kadrlarının hazırlanmasına böyük əmək sərf edib, həkimlərin biliyinin artırılması üçün qüvvəsini və vaxtını əsirgəməmişdir. Onun birbaşa rəhbərliyi altında gənc alimlərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəsli yetişmişdir. Zərifə xanım Əliyevanın yetirmələri olan alimlər oftalmologiya sahəsində onun başladığı genişmiqyaslı elmi araşdırmaları bu gün də uğurla davam etdirirlər.

Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycan

cəmiyyətdə insanların qarşılıqlı münasibətlərinin öyrənilməsinə önəmli rol oynayır.

Zərifə Əliyeva tibb işçisinin ətrafdakıların tərbiyəsində mühüm rol oynadığını, cəmiyyətin əxlaq etalonu olduğunu qeyd edirdi. Həkimin borcu insanın sağlamlığı, həyatı və xoşbəxtliyi naminə çalışmaqdır. Zərifə xanım haqlı olaraq belə hesab edirdi ki, həkimin həyatı mövqeyi onun xəstəyə münasibətini müəyyənləyən başlıca amildir: "Yalnız o şəxs əsl həkimdir ki, xəstənin ağrılarına məhz özünün ağrıları hesab edir. Belə bir həkim üçün hər dəfə xəstəni qəbul etmək, xəstəliyə düşərmiş insanla söhbət etmək həm xəstə qarşısında, həm də cəmiyyət qarşısında, başlıcası isə öz vicdanı qarşısında mənəvi məsuliyyəti deməkdir".

Ağıllı, yüksək insani keyfiyyətlərə malik insan, nəciblik və mənəvi paklıq timsalı

Dünya oftalmologiyası elminin tanınmış simaları Zərifə xanım Əliyeva haqqında dəyərli fikirlər söyləmişlər. SSRİ Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu Oftalmologiya kafedrasının professoru, akademik Filatov adına mükafatın laureatı V. V. Şməlyova Zərifə xanımın elmi fəaliyyətinə belə qiymət vermişdir: "Zərifə xanım, hər şeydən əvvəl, həyat sevgisi və marağ dairəsinin böyüklüyü ilə fərqlənirdi: o, həkim-oftalmoloq sənətinin vurğunu idi, elmi tədqiqatlara çox vaxt sərf edirdi, oftalmologiyada yeni, çox çətin və az öyrənilən bir sahəni araşdırmış, bu tipli xəstəliklərin profilaktikasına və müalicəsinə böyük töhfə vermişdir. Zərifə Əziz qızı həyatda olduğu kimi, elmdə də özünə asan yol seçməmiş, elmin az öyrənilən, lakin inkişafı üçün tələbi olan sahələrini araşdırmışdır".

Dünya şöhrətli oftalmoloq, akademik A.Nesterov demişdir: "Zərifə Əliyeva çox ağıllı insan və böyük professional idi. Mən onu öz sahəsinin məşhur alimi hesab edirəm. Oftalmologiyada o, bir nömrəli idi". Akademik N.Puçkovskaya "Xeyirxahlıq Zərifə xanımın həyat təzi idi" deyərək, alimin yüksək insani keyfiyyətlərə malik olduğunu vurğulamışdır. Professor A.Brovkina onu nəciblik və mənəvi paklıq timsalı adlandırmışdır. Professor N.Şulpina Zərifə xanımı dünya şöhrətli alim adlandıraraq, "biz onu sevmişik, sevirik və ömrümüzün sonuna qədər sevəcəyik" demişdir.

Zərifə xanım Əliyeva respublika "Bilik" Cəmiyyəti İdarə Heyətinin, SSRİ Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin, həmçinin Moskvada çıxan "Oftalmologiya xəbərləri" ("Вестник офтальмологии") jurnalının redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur. Bütün bunlar Zərifə xanımın zəngin potensialının ictimai fəaliyyət sahəsində parlaq təzahürləri idi.

Zərifə Əliyeva ulu öndərin ən sədaqətli dostu və etibarlı sırdaşı idi

Tələ Zərifə xanıma başqa bir yüksək missiyanı da həvalə etmişdi. O, müasir müstəqil Azərbaycanın qurucusu, dahi şəxsiyyət, nəhəng siyasətçi Heydər Əliyevin həyat yoldaşı, sədaqətli dostu və etibarlı silahdaşı idi.

Uzun illər Azərbaycanın təhlükəsizlik orqanlarında işlədikdən, 1964-cü ildən respublika Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi sədrinin müavini, 1967-ci ildən isə bu qurumun sədri vəzifələrində çalışdıqdan sonra ulu öndərin respublikaya ilk dəfə rəhbərlik etməyə başladığı 1960-cı illərin sonlarını xalqımız yaxşı xatırlayır. O dövrdə respublikanı ictimai, siyasi, sosial-iqtisadi və mənəvi böhran bürümüşdü. Üstəlik, respublikada rüşvətxorluq və korrupsiya geniş miqyas almışdı. Tənəzzülün qarşısını almaq, quruculuq proseslərinə geniş vüsət vermək üçün həyata keçirilən işlərdən əlavə, Heydər Əliyev keçmiş SSRİ məkanında ilk dəfə olaraq neqativ hallara qarşı məqsətlilik və bərk mübarizəyə başlamışdı. Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə edənlərə, xalq malını mənimləyənələrə güzəşt edilmirdi. Təbii ki, narazı qalanlar da az deyildi. Onlar respublikada həyata keçirilən dərin islahatlarla müxtəlif yollarla mane olmağa çalışırdılar.

Bütün bunlara baxmayaraq, görülməyən ardıcıl tədbirlər nəticəsində dövlət və cəmiyyət həyatında əsaslı dəyişikliklər baş verdi. Sovet İttifaqının əridən qalan respublikalarından biri olan Azərbaycan tənəzzüldən çıxaraq yüksəliş yoluna qədəm qoydu.

1982-ci ildən etibarən ulu öndər Sov.İKP Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini olaraq, çoxsaylı digər məsələlər ilə yanaşı, sovet dövlətinin son dərəcə önəmli sahələri üçün məsuliyyət daşıyırdı. Moskvada hakimiyyətin ən yüksək zirvəsində olan bu böyük dövlət xadimi öhdəsinə düşən vəzifələri uğurla yerinə yetirmək

hit yaratdığına görə mən xoşbəxt olmuşam. Həyatımın bütün dövrlərində işlə məşğul olduğuma görə ailə məsələlərinə fikir verməyə vaxtım olmayıb. Bunların hamısı Zərifə xanımın üzərinə düşüb və o da bu vəzifəni şərafətlə, sədaqətlə, çox böyük məhərrətlə yerinə yetirib".

Zaman bizi Zərifə Əliyeva kimi böyük şəxsiyyətlərdən uzaqlaşdırdıqca biz onların dəyərini daha dərinləndiririk. Zərifə xanım zəngin elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə adını və pedaqogika tariximizə qızıl həflərlə yazmış böyük alim və müəllim, xeyirxah əməlləri ilə köhnülləri sevindirmiş nurlu insan, eyni zamanda, müasir Azərbaycanın qurucusu Heydər Əliyevin ömür-gün yoldaşı olmuş şərafətli Azərbaycan qadını və daim Azərbaycan sevgisi ilə yaşayan iki övlad böyütmüş, Vətənimizə Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun xilaskarı İlham Əliyev kimi uzaqgörən rəhbər bəxş etmiş bir ana olaraq xalqımızın qəlbində özünə əbədi abidə ucaltmışdır.

Düşünürəm ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Zərifə xanım haqqında söylədiyi sözlər bu böyük insanla bağlı keçirdiyimiz duyğuları dəqiq ifadə edir: "Zərifə xanımın nurlu obrazı həmişə bizim ürəyimizdədir. Onu tanıyanlar və tanımayanlar, haqqında kitablar da, məqalələrdə oxuyanlar da, hesab edirəm ki, onun nurlu obrazını daim öz ürəyində saxlayır. Zərifə xanım böyük həkim, böyük alim, böyük insan idi. Onun əziz xatirəsi onu tanıyanların qəlbində daim yaşayacaqdır".

Bu gün ulu öndər Heydər Əliyevin başladığı böyük quruculuq işlərinin Prezident İlham Əliyev tərəfindən zamanın çağırışlarına uyğun olaraq yaradıcı surətdə davam etdirilməsi nəticəsində Azərbaycan gənşir bir bölgədə söz sahibi olmuş və dünyanın sayılıb-seçilən dövlətlərindən birinə çevrilmişdir. Zərifə xanımın qəlbinin bütün hərəkətini verdiyi ailə ocağı bu gün də gur yanır, onun şöəsi bütün Azərbaycana yayılıb. Möhtərəm Prezident İlham Əliyevin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın qorudulduğu ocağın nuru vətənimizin və xalqımızın xoşbəxt gələcəyinə gedən yolu aydınlatdır.

**Sahibə QAFAROVA,
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri**